

esiste una saga, una leggenda di Tristano, ma tanti Tristani, quanti sono i poeti che l'hanno contato. E ogni Tristano è dissimile dall'altro, perché esprime una civiltà letteraria e una fantasia poetica, racchiude gl'ideali di un momento storico e il mito di una sofferenza solitaria» (pàg. 11).⁷ En la notícia històrico-bibliogràfica, Del Monte resumeix, amb informació que sembla completa, les opinions dels defensors de les diverses teories — persa, celta, francesa, llatina — que han estat formulades entorn la qüestió dels orígens de la llegenda. L'autor no deixa de subratllar el pro i el contra d'aquestes teories, però prudentment es manté en una desconfiada neutralitat.

La copiosa bibliografia adduïda per Del Monte en aquestes pàgines preliminars sembla contenir els treballs essencials sobre el tema i pot orientar suficientment els principiants que vulguin emprendre l'estudi de qualsevol aspecte de la llegenda de Tristany i Isolda.

R. A. i S.

Le lai d'Aristote, de HENRI D'ANDELI. Publié d'après tous les manuscrits par MAURICE DELBOUILLE. Paris, Société d'Édition «Les Belles Lettres», 1951. 110 pàgs. (BFPHLUL, CXXIII.)

El poema que el *trouvère* parisenc Henri d'Andeli, de procedència probablement normanda, escriví — vers la fi del primer terç del segle XIII, en la koiné franco-picarda que trobem a la major part de novelles i de contes cortesos de l'època — sobre l'aventura d'Aristòtil seduït i cavalcant per una joveneta, il·lustració una vegada més del tema de l'omnipotència de l'Amor, ha estat editat de nou per Maurice Delbouille, l'erudit professor de la Universitat de Lieja.

Esgotades i gairebé introbables avui les anteriors edicions — de l'any 1756, per E. Barbazan; del 1779 (una tercera edició el 1829), per P. Legrand d'Aussy (fragmentària, amb traducció moderna); del 1783, per B. Imbert (traducció en vers); del 1808, per D. Méon; del 1880 (segon tiratge el 1881), per A. Héron (edició crítica, a base de quatre manuscrits); del 1833, per A. de Montaiglon i G. Raynaud (basada en el text de Héron); del 1901, novament, per A. Héron (seguint un altre manuscrit); del 1932, per H. Omont (reproducció fototípica del ms. fr. 837 de la Bibliothèque Nationale de París); del 1934, per E. Faral (reproducció fototípica del ms. fr. 19152 de la B. N. — no cal encarrir la utilitat que el treball del savi filòleg belga reportarà als estudiosos de la literatura medieval, sobretot tenint en compte no tan sols el valor de l'obra de Henri d'Andeli com a creació literària plena de gràcia i de sabor, sinó també — i principalment — el seu interès com a probable prototipus de les diverses versions europees d'aquella llegenda popular.

Aquesta nova edició del *Lai d'Aristote* ha vingut, però, també, a remoure la debatuda qüestió de l'establiment i la fixació de textos antics en el cas de

7. Joachim Storost ha fet, justament, algunes reserves a aquesta concepció massa radical de Del Monte, al qual recorda «dass Kunst nicht nur Ausdruck ist, sondern auch einen begrifflichen Inhalt vermitteln will, d. h. etwas erzählen» i que «Er [el poeta] kann aus vielerlei Gründen sich das Geschehen anders vorstellen als sein Vorgänger, aber er kann nicht mit Stoffen und Motiven frei schalten» (cf. *ASNS*, CXC (1954), 378).

tradicció plúrima. L'obra del poeta normand-parisenc ens ha estat transmesa, com és sabut, per cinc manuscrits: el fr. 837 de la B. N. de París (segona meitat del segle XIII, text francià), el fr. 1593 de la B. N. (mateixa època, text lorenès), el nouv. acq. fr. 1104 de la B. N. (contemporani dels anteriors, text francià), el fr. 19152 de la B. N. (començament del segle XIV, text francià) i el 3516 de la Bibliothèque de l'Arsenal, de París (segona meitat del segle XIII, text picard). «De l'examen des manuscrits», conclou Delbouille, «il résulte qu'aucun d'eux n'est digne d'une confiance particulière, mais que tous, en revanche, donnent un texte très imparfait, texte tantôt pénétré d'une teinture dialectale qui en altère profondément la physionomie, tantôt semé de leçons fautives ou de corrections plus ou moins adroites, tantôt coupé de lacunes voulues ou accidentelles, tantôt encore truffé d'interpolations mal dissimulées» (pàgs. 12-13). Davant aquest estat de coses, els principis bédierians de reproduir amb fidelitat un manuscrit bàsic — que tanta seguretat i tan bons resultats donen habitualment — per força havien d'aparèixer com a incerts i poc apropiats als filòlegs atents més tost a la realitat dels fets que no pas esclaus de les inclinacions i de la disciplina d'escola. Cal no oblidar mai com és difícil — si no impossible — d'arribar a enquadrar en uns mètodes i en uns procediments uniformes els múltiples i variis problemes que la tradició manuscrita de les diverses obres medievals planteja. Cada text, en efecte, presenta els seus conflictes i les seves dificultats particulars, per als quals hom ha d'esforçar-se a trobar la solució que millor escaigui.

No seria just, doncs, en nom d'uns determinats principis filològics, de blasmar l'editor del *Lai d'Aristote* pel fet que damunt un manuscrit mediocre, on sovint trobem alterada la qualitat de les rimes, per exemple, però que és — Delbouille arriba a aquesta conclusió — el millor dels que contenen aquesta obra, s'hagi permès d'introduir correccions cada vegada que la concordança de totes o la major partida de les altres còpies o bé els resultats dels seus estudis sobre l'esperit del *lai* i sobre la seva composició, el seu estil, la seva versificació i la seva gramàtica el duïen a la convicció que la lliçó d'aquell manuscrit — el fr. 19152 — era infidel al text del poeta — o, simplement, quan era evident que es tractava d'un *lapsus calami* del seu copista.¹ Aquest mètode de treball ha menat Delbouille a establir un text normal que, bé que pugui ésser discutit en els seus resultats, com ell mateix accepta, és llegit sense dificultats i cal admetre'l, certament, com a correcte. A peu de pàgina són anotades totes les variants de sentit o de forma gramatical que separen els diversos manuscrits del text imprès ací.

El poema de Henri d'Andeli va precedir en aquesta edició d'un llarg i ben elaborat estudi introductori. Delbouille hi examina successivament: a) la popularitat del conte en què és basada aquesta obra; b) la tradició manuscrita del *lai* i els problemes que l'establiment del seu text suscita, als quals ja m'he referit abans; c) la llengua de l'autor (que no és altra que la llengua poètica de l'època, amb admissió, per necessitats de la rima sobretot, d'alguns arcaïsmes

1. «On pourra», diu Delbouille, «nous reprocher ces nombreuses retouches — un terç del nombre dels versos del poema — «comme autant de restaurations hypothétiques. On pourra nous rappeler au respect du manuscrit de base, considéré comme le meilleur. Nous ne croyons pourtant pas qu'en agissant autrement nous eussions présenté un texte plus fidèle aux intentions de l'auteur» (pàg. 12). Cf., de tota manera, les reserves de R. BOSSUAT, *BECh*, CX (1952), 289.